

ORIGINAL RESEARCH PAPER

Analysis of the Jurisprudential and Legal Foundations of Virtual Illicit Relationships with Emphasis on Judicial Practice

Mojtaba Mohammadi^{*1}, Seyed Ebrahim Fallah Hosseini²

Received:

20 Aug 2025

Revised:

25 Oct 2025

Accepted:

27 Nov 2025

Available Online:

21 Mar 2026

Keywords:

Illicit Relationships, Cyberspace, Judicial Practice, Article 637 of the Islamic Penal Code (Discretionary Punishments Section).

Abstract

Virtual illicit relationships are an important and emerging issue that contribute to the spread of moral corruption and social harm in society. Article 637 of the Islamic Penal Code (Discretionary Punishments Section) does not provide a definition or specific examples of illicit relationships, leading to inconsistencies in judicial practice. Some judges consider virtual illicit relationships to constitute a crime and issue convictions, while others do not regard them as criminal and issue acquittals. This significant issue requires comprehensive examination and analysis. The findings of this study indicate that a non-essential and unconventional relationship between a man and a woman in cyberspace, if accompanied by sexual gratification intent or involving romantic, vulgar, or obscene content, is religiously forbidden (haram) and legally considered a criminal act. The divergence in judicial opinions stems from the wording of the legal element of the crime: "illicit relationships or immoral acts other than adultery, such as kissing or lying together." Although both interpretations exist in judicial practice, the reasoning behind the view that such acts are criminal carries greater weight and strength. The only way to resolve this disagreement is through the establishment of a unified judicial approach by either a Supreme Court precedent (ruling of legal unification), a legislative interpretation from the Islamic Consultative Assembly (Parliament), or an amendment to the legal provision by the legislature.

1* Qom Seminary, Qom, Iran. (Corresponding Author) Email: mojtaba.mohammadi.1284@gmail.com

2 University of Guilan, Guilan, Iran.

Please Cite This Article As: Mohammadi, M & Fallah Hosseini, SE (2026). "Analysis of the Jurisprudential and Legal Foundations of Virtual Illicit Relationships with Emphasis on Judicial Practice". *Interdisciplinary Legal Research*, 7(1): 81-91.

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0)

مقاله پژوهشی

(صفحات ۸۱-۹۱)

تحلیل مبانی فقهی و حقوقی روابط نامشروع مجازی با تأکید بر رویه قضایی

مجتبی محمدی^{۱*}، سیدابراهیم فلاح‌حسینی^۲

۱. حوزه علمیه قم، قم، ایران.

۲. دانشگاه گیلان، گیلان، ایران.

دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۲۹ ویرایش: ۱۴۰۴/۰۸/۰۳ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۹/۰۶ انتشار: ۱۴۰۵/۰۱/۰۱

چکیده

روابط نامشروع مجازی از موضوعات مهم و نوظهوری است که موجب اشاعه مفاسد اخلاقی و آسیب‌های اجتماعی در جامعه می‌شود. مقنن در ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات برای روابط نامشروع هیچ تعریف و مصداقی ارائه ننموده است که این امر موجب شده تا محاکم کیفری رویه واحدی نداشته باشند، به گونه‌ای که برخی از قضات روابط نامشروع مجازی را جرم دانسته و حکم به مجازات بدهند و برخی دیگر جرم ندانسته و حکم به برائت صادر نمایند. این موضوع مهم نیازمند بررسی و تحلیل همه‌جانبه است. یافته‌های پژوهش دلالت بر این دارد ارتباط دو فرد نامحرم در فضای مجازی در صورتی که غیرضروری و نامتعارف و توأم با قصد التذاذ جنسی باشد و یا دارای محتویات عاشقانه یا مبتذل یا مستهجن باشد، از نظر فقهی حرام و از نظر حقوقی جرم است. آن چه که موجب ایجاد دو دیدگاه مختلف در رویه قضایی شده، به نحوه نگارش عبارت «روابط نامشروع یا عمل منافی عفت غیر از زنا، از قبیل تقبیل یا مضاجعه» در عنصر قانونی جرم برمی‌گردد، هر چند هر دو دیدگاه در رویه قضایی جریان دارد، ولی مبانی استدلال قائلین به جرم بودن آن دارای برتری و قوت بیشتری است. تنها راه پایان دادن به این اختلاف نظر، ایجاد رویه واحد قضایی از طریق صدور رأی وحدت رویه توسط دیوان عالی کشور یا استفساریه از مجلس شورای اسلامی یا اصلاح عنصر قانونی از سوی مقنن است.

کلمات کلیدی: روابط نامشروع، فضای مجازی، رویه قضایی، ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات.

مقدمه

باتوجه به پیشرفت تکنولوژی و ظهور فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی شاهد رشد روزافزون استفاده از این نرم‌افزار توسط اقشار مختلف جامعه هستیم و بدون شک استفاده از آن، مانند بسیاری از پدیده‌های دیگر دارای آثار و پیامدهای مثبت و منفی می‌باشد و در عصر حاضر یکی از معضلاتی که بنیان و کیان خانواده‌ها را متزلزل ساخته و حتی در برخی موارد به نابودی می‌کشد، برقراری روابط نامشروع از طریق فضای مجازی است که امروزه به‌جهت دسترسی آسان، احتمال ارتکاب چنین جرایمی توسط افراد مختلف جامعه به‌ویژه قشر جوان تقویت شده است. مقنن در ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات هیچ تعریف و مصداقی از عبارت روابط نامشروع بیان نکرده و حتی ضابطه و معیار خاصی هم بر شناسایی مصادیق آن ارائه ننموده است که این امر باعث شده تا دکترین حقوق درخصوص جرم‌بودن یا نبودن روابط نامشروع مجازی اختلاف نظر داشته باشند، از طرفی قضات محاکم کیفری نیز در مقام رسیدگی دارای رویکرد واحدی نبوده و احکام متفاوتی را صادر نمایند. چنین اختلافی در نظام حقوقی ما که مبتنی بر شریعت اسلام است، قابل پذیرش نیست و سیستم قضایی کشور که خود مظهر اجرای عدالت است در مظان بی‌عدالتی قرار خواهد گرفت و مضاف بر این که قانون‌گذار تعدادی از جرایم را با عنوان کلی روابط نامشروع جرم‌انگاری نماید، ولی برای تفکیک آن‌ها از یکدیگر هیچ معیاری ارائه ندهد و حدود و ثغوری برای آن تعیین نکند، این یک نقص بزرگ در قانون‌گذاری است که باعث ایجاد مشکلات زیادی در رویه قضایی می‌گردد. نوآوری و امتیازی که این نوشته نسبت به سایر پژوهش‌های مشابه دارد، این است که ضمن تبیین ارکان تشکیل‌دهنده جرم، مبانی استدلالی هر دو دیدگاه موجود در رویه قضایی را مورد تحلیل و نقد و بررسی قرار داده و درنهایت راهکارهایی را جهت پایان‌دادن به این اختلاف نظر و ایجاد رویه واحد قضایی ارائه می‌نماید.

۱- مفهوم‌شناسی رابطه نامشروع

کلمه رابطه به معنی «آنچه که دو تن یا دو چیز را به هم پیوستگی و ارتباط می‌دهد» (عمید، ۱۳۸۰: ۶۸۰)، کلمه مشروع به معنی «آنچه مطابق شرع باشد و شرع آن را روا و جایز بداند» (عمید، ۱۳۸۰: ۱۱۲۴). بنابراین کلمه رابطه نامشروع از نظر لغوی یعنی ارتباط بین دو تن که شرع آن را جایز نداند.

از نظر اصطلاحی تعریفی از عبارت رابطه نامشروع در متون فقه نیامده است، ولی حقوق‌دانان تعاریف متعددی را بیان نموده‌اند که عبارتند از: «منظور از روابط نامشروع کلیه اعمال جنسی مادون زنا و خلاف عفت بین زن و مردی که علقه زوجیت بین آن‌ها نباشد» (احمدلو، ۱۳۷۷: ۱۰۱)، در تعریف دیگری نیز آمده است: «ارتباط دوسویه‌ای که با عفت و اکراه همراه نباشد و میان افراد نامحرم و با قصد التذاذ جنسی، اما بدون تماس جنسی صورت پذیرد» (فضل کریمی، ۱۳۹۲: ۱۵).

در قوانین مدونه جزایی ایران نیز تعریف جامع و مانعی از روابط نامشروع ارائه نشده است. قانون‌گذار در ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ مقرر داشته: «هرگاه زن و مردی که بین آن‌ها علقه زوجیت نباشد، مرتکب روابط نامشروع یا عمل منافی عفت غیر از زنا، از قبیل تقبیل یا مضاجعه شوند، به شلاق تا نودونه ضربه محکوم خواهند شد و اگر عمل با عفت و اکراه باشد، فقط اکراه‌کننده تعزیر می‌شود» مشاهده می‌شود در ماده مذکور تعریف و مصداقی از روابط نامشروع ارائه نشده است.

۲- معیار تشخیص روابط نامشروع

قانون‌گذار نه‌تنها تعریف و مصداقی از عبارت روابط نامشروع بیان نکرده، بلکه هیچ ضابطه و معیار خاصی هم بر شناسایی مصادیق آن ارائه ننموده است، حال سؤال این است که ملاک و معیار تشخیص ارتباط مشروع از نامشروع در فضای مجازی چیست؟ آیا جهت تشخیص روابط نامشروع می‌توان به عرف رجوع کرد؟

احترام و پابندی به مدار و معیارهای اخلاقی توسط افراد جامعه به‌لحاظ سن، جنس، طبقه اقتصادی و اجتماعی، محیط شهری و روستایی و ... تفاوت دارد. بر این اساس، اعمال ضدعفت و ارزش‌های اخلاقی به نسبت الگوهای حاکم، مختلف بوده و دارای اعتبار نسبی هستند، بنابراین ارتباط نامشروع، یک امر نسبی است که با سطح افکار، عقاید، آداب و رسوم و اخلاقیات مردم هر جامعه رابطه مستقیم دارد (صدیقی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۱۸). این موضوع در هر جامعه‌ای با جامعه دیگر متفاوت است و در یک جامعه رابطه نامشروع صرفاً به اعمال فیزیکی اطلاق می‌شود، همچنان که در کشورهای اروپایی روابط مردان و زنان تا زمانی که به مرحله مواجهه نرسد، عرفاً و قانوناً رابطه نامشروع تلقی نمی‌شود و در جامعه دیگر، ازجمله جوامع اسلامی، حتی

مکالمه و مکاتبه توأم با التذاذ جنسی هم رابطه نامشروع تلقی می‌شود، زیرا این اعمال با اصول اعتقادی و اخلاقی مسلمانان مغایر است.

در پاسخ به سؤال مطرح‌شده می‌توان گفت معیار تشخیص روابط نامشروع در مرحله اول منابع معتبر اسلامی و در مرحله بعد عرف جامعه اسلامی است و زمانی می‌توان به عرف رجوع کرد که در مورد آن موضوع، نصی نداشته باشیم. باتوجه به این‌که درخصوص موضوع روابط نامشروع، نصوص کافی، ازجمله آیات و روایات زیادی وجود دارد که انسان را از ارتکاب چنین رفتاری نهی کرده‌اند، لذا نوبت به رجوع به عرف نمی‌رسد. از طرفی بر فرض حجیت عرف، آن عرفی که با فرهنگ ناپسند کشورهای غربی و غیراسلامی آمیخته باشد را نمی‌توان شاخص مناسبی برای تشخیص روابط نامشروع دانست.

۳- تعامل رابطه نامشروع با عمل منافی عفت غیر از زنا

از نظر منطقی بین این دو عبارت رابطه عموم و خصوص مطلق جاری است، بدین توضیح که عبارت رابطه نامشروع عام و عبارت عمل منافی عفت غیر از زنا خاص می‌باشد، یعنی هر عمل منافی عفتی غیر از زنا رابطه نامشروع هست، ولی هر رابطه نامشروعی، عمل منافی عفت غیر از زنا نیست، زیرا جهت تحقق جرم رابطه نامشروع ارتباط فیزیکی شرط نیست، اما جهت تحقق جرم عمل منافی عفت غیر از زنا لزوماً ارتباط باید فیزیکی باشد.

جرم رابطه نامشروع جزء جرایم مستمر می‌باشد، زیرا مصادیق این جرم، افعالی است که در طول زمان استمرار و ادامه دارد و مبین قصد مجرمانه مستمر می‌باشد، همانند مسافرت رفتن، نامه‌نگاری کردن، اما جرم عمل منافی عفت غیر از زنا جزء جرایم آنی است و مصادیق آن در یک لحظه صورت می‌گیرد و به محض هرگونه تماس جسمی همراه با سوءنیت به جزء مقاربت و مواقعه میان زن و مرد که رابطه علقه زوجیت بینشان نیست، جرم تحقق یافته است. جرم رابطه نامشروع جرم دوطرفه است و اگرچه در این جرم جایگاهی ندارد و تا زمانی که طرفین رضایت نداشته باشند، این جرم محقق نمی‌شود، اما جرم عمل منافی عفت مادون زنا هم می‌تواند دوطرفه باشد و هم یک طرفه، یعنی هم می‌تواند با رضایت دو طرف تحقق پیدا کند و هم با اکراه یک طرف (قدسی و پورزرین، ۱۳۸۴: ۱۷۱).

در رویه قضایی تشخیص این‌که چه رفتاری رابطه نامشروع تلقی می‌شود، با مقام قضایی است و قاضی دادگاه نیز در مرحله اول با رجوع به منابع معتبر اسلامی، ازجمله آیات و روایات و فتوای فقها و در مرحله بعد باتوجه به عرف جامعه اسلامی، اقدام به صدور رأی مقتضی می‌نماید، اما درخصوص عمل منافی عفت غیر از زنا باتوجه به این‌که قانون‌گذار در مقرر قانونی، مصادیق تمثیلی برای آن ذکر نموده است، بنابراین تشخیص این‌که آیا رفتار ارتكابی، عمل منافی عفت غیر از زنا است یا خیر، برای قاضی ساده خواهد بود، زیرا رفتار اخیر حتماً باید به صورت فیزیکی توأم با قصد التذاذ جنسی باشد تا آن را مصداق عمل منافی عفت غیر از زنا محسوب نمود و رأی مقتضی را صادر کرد.

۴- مصادیق روابط نامشروع مجازی

۴-۱- مکالمه تلفنی یا گفتگوی اینترنتی

افراد نامحرم می‌توانند به راحتی از طریق خطوط تلفن همراه یا اتصال به شبکه اینترنت در هر نقطه از جهان با همدیگر ارتباط صوتی یا تصویری برقرار کنند، چنین ارتباط‌هایی در برخی مواقع با استعمال الفاظ عاشقانه یا تحریک‌آمیز همراه بوده و حتی گاهی نیز منتهی به برقراری ملاقات حضوری و ایجاد رابطه جنسی می‌گردد.

خداوند متعال درخصوص نحوه سخن گفتن با نامحرم در قرآن کریم خطاب به همسران پیامبر (ص) می‌فرماید: «... إِن اتَّقِيتَن فَلَآ تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِیْ فِیْ قَلْبِهِ مَرْضٌ وَ قُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوفًا؛ پرهیزکاری پیشه کنید و با نامحرمان با ناز و کرشمه و هوس‌انگیز سخن نگویید که بیمار دلان در شما طمع کنند و سخن پسندیده بگویند» (احزاب/۳۲).

حضرت محمد (ص) درباره سخن گفتن با زن نامحرم می‌فرماید: «ایاک و محادثه النساء فانه لایخلوا رجل یامرأة لیس لها محرم إلا هم بها؛ از گفتگو و اختلاط با زنان بپرهیز، به راستی هیچ مردی با زن نامحرمی در خلوت سخن نمی‌گوید، مگر این‌که در دل او نسبت به وی رغبت پیدا می‌کند» (محمدی‌نیا، ۱۳۹۰: ۴۷۲).

حضرت آیت‌الله سیدعلی حسینی سیستانی در پاسخ به این استفتا که گفتگوی اینترنتی پسر با دختر چه حکمی دارد؟ فرمودند: «چون خوف وقوع در حرام است، جایز نیست» (حسینی سیستانی، ۱۴۰۱: ۱۸۳).

نزدیک شدن به آن‌ها نهی کرده است و حتی انسان نباید به مقدماتی که تحریک کننده و سوق دهنده به سوی گناه هستند، نزدیک شود.

بین حکم شرع و عقل ملازمه وجود دارد: «کَلِمَا حَكَمَ بِهِ الْعَقْلُ، حَكَمَ بِهِ الشَّرْعُ وَ كَلِمَا حَكَمَ بِهِ الشَّرْعُ، حَكَمَ بِهِ الْعَقْلُ» احکام شرعی اسلام تابع مصالح و مفاسد است، بدین توضیح که اگر مصلحتی نبود، شارع مقدس به انجام کاری امر نمی کرد و اگر مفسده‌ای نبود، از انجام کاری نهی نمی کرد و عقل انسان به طور کلی قابلیت درک این مصالح و مفاسد را دارد و بدین جهت است که عقل سلیم دفع ضرر و خطر محتمل را واجب می داند.

سؤال: چت در اینترنت با جنس مخالف با این شرط که از حدود شرعی خارج نشویم (مثلاً برای تبادل نظر) چه حکمی دارد؟ همه مراجع فرمودند: «اگر بدون قصد لذت و ترس افتادن به حرام باشد، اشکال ندارد. تبصره: البته اگر جنس مخالف زن جوان باشد، بهتر است گفتگو با او، هرچند بدون قصد لذت هم باشد، ترک شود» (شاکرین، ۱۳۸۵: ۳۹۹).

پس باتوجه به آیات قرآن کریم و حکم عقل و فتوای مراجع تقلید می توان گفت که ارتباط دو فرد نامحرم از طریق ارسال پیام و چت نوشتاری در صورتی که به قصد لذت باشد یا حاوی الفاظ عاشقانه و تحریک کننده باشد، جایز نیست و در غیر این صورت صرفاً در حد رفع ضرورت اشکال ندارد و البته اگر مخاطب زن جوان باشد، احتیاط در ترک آن است.

۴-۳- ارسال عکس، فیلم و شکلک

یکی دیگر از مصادیق روابط نامشروع در فضای مجازی ارسال عکس یا فیلم یا شکلک بین دو فرد نامحرم در فضای مجازی است که در برخی موارد دارای محتویات مبتذل یا مستهجن می باشد و معمولاً با انگیزه های مختلفی همچون تحریک جنسی طرف مقابل صورت می گیرد، اما درخصوص حکم شرعی چنین رفتاری می توان گفت براساس همان آیات و روایات و فتاوای مراجع تقلید که قبلاً به آن‌ها اشاره شد، وقتی ارتباط صوتی یا تصویری و یا ارتباط پیامکی دو فرد نامحرم در فضای مجازی در غیرضرورت و توأم با لذت جنسی جایز نیست، به طریق اولی ارسال محتویات مبتذل و مستهجن بین

باتوجه به منابع فقهی مردها با این شرایط می توانند با نامحرم صحبت کنند: ۱- به قصد لذت و ریه نباشد؛ ۲- با این صحبت کردن به گناه آلوده نشوند. همچنین صحبت کردن با نامحرم به غیر ضرورت مکروه است، خصوصاً اگر مخاطب جوان باشد و نیز زنان با این شرایط می توانند با نامحرم صحبت کنند: ۱- به قصد لذت و ریه نباشد؛ ۲- صدای خود را ترقیق و تلطیف نکنند؛ ۳- خوف افتنان نباشد. همچنین صحبت کردن خانم‌ها با نامحرم به غیر ضرورت مکروه است (معصومی، ۱۳۷۵: ۳۶).

می توان گفت گفتگوی دو فرد نامحرم، حتی در فضای مجازی در صورتی که غیر ضروری و توأم با قصد التذاذ جنسی و از روی شهوت باشد، جایز نخواهد بود، زیرا آن چه که ملاک و معیار تشخیص روابط مشروع از نامشروع است، وجود فساد و فتنه است و فرقی بین فضای واقعی یا مجازی نیست و اگر در برخی آیات قرآن کریم و روایات ائمه اطهار (ع) گفتگوی دوستانه و غیر متعارف بین دو فرد نامحرم قبیح و مذموم شمرده شده و از نظر فقهی نیز خطوط قرمزی برای آن تعیین شده، فقط به جهت آسیب های احتمالی است که چنین روابطی می تواند به دنبال داشته باشد. به عبارتی می توان از آن به عنوان یک اقدام پیشگیرانه تعبیر کرد که از وقوع معصیت های احتمالی سنگین تر در آینده جلوگیری می کند.

۴-۲- ارسال پیامک یا چت نوشتاری

تبادل پیام بین دو فرد نامحرم در فضای مجازی در صورتی که حاوی الفاظ عاشقانه و تحریک آمیز نباشد و در حد رفع ضرورت باشد، از نظر شرعی اشکالی ندارد و اگر ارتباط پیامکی غیر ضروری بوده، هرچند حاوی الفاظ غیر متعارف نباشد، ولی اگر استمرار داشته باشد، این خود تحریک کننده و مقدمه ای برای ارتکاب فعل حرام خواهد بود، زیرا در برخی موارد همین ارتباط پیامکی ساده ادامه داشته و تبدیل به تماس صوتی یا تصویری و متقابلاً منتهی به ملاقات حضوری می گردد.

خداوند متعال در قرآن کریم می فرماید: «... وَ لَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَ مَا بَطْنٌ... به هر نوع بی عفتی نزدیک نشوید، چه آن‌ها آشکار باشند یا مخفی» (انعام/۱۵۱). برخی از مفسران گفته اند: «... از ظاهر کلام برمی آید که مراد از فاحشه ظاهری گناه علنی و مقصود از فاحشه باطنی، گناه سری و روابط نامشروع برقرار کردن در پنهان است» (طباطبایی، ۱۳۶۳: ۵۷۲/۷). برخی از گناهان آنقدر بزرگ و سنگین هستند که خداوند انسان را از

دو فرد نامحرم که معمولاً به قصد لذت جنسی صورت می‌گیرد، جایز نخواهد بود.

چنین رفتاری از یک جهت که بین دو فرد نامحرم بوده، به‌عنوان رابطه نامشروع مجازی تلقی می‌شود و از این جهت که مستلزم نگاه به محتویات مبتذل و مستهجن است که چنین نگاهی دارای حرمت شرعی است و از سویی دیگر براساس قانون جرایم رایانه‌ای نیز جرم جداگانه‌ای بوده و ارسال‌کننده آن قابل مجازات خواهد بود، قانون‌گذار بیان داشته: «هرکس به‌وسیله سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی یا حامل‌های داده محتویات مستهجن را منتشر، توزیع یا معامله کند یا به قصد تجارت یا افساد تولید یا ذخیره یا نگهداری کند، به حبس از نودویک‌روز تا دوسال یا جزای نقدی از پنج میلیون ریال تا چهل میلیون ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد» (ماده ۱۴ قانون جرایم رایانه‌ای)، البته لازم به ذکر است که براساس مصوبه مورخ ۱۴۰۳/۰۴/۰۴ هیأت وزیران میزان مجازات جزای نقدی مذکور در ماده مرقوم تا سقف سیصدوسی میلیون ریال افزایش یافته است.

۵- ارکان تشکیل‌دهنده جرم

منظور از ارکان تشکیل‌دهنده جرم، مؤلفه‌هایی است که باید وجود داشته باشند تا جرم تحقق یابد، یعنی تحقق جرم منوط به وجود این ارکان و عناصر است. به عبارت دیگر این عناصر بخش‌های مختلفی از یک پازل هستند که در صورت وجود آن‌ها می‌توان گفت که جرم تحقق پیدا کرده است (الهام و برهانی، ۱۴۰۰: ۸۷/۱).

۵-۱- رکن قانونی

رفتار انسان، هرچند زشت و خلاف اخلاق باشد و یا از نظر اجتماعی دارای قبح اجتماعی یا رفتاری خلاف عقل و عقلانیت باشد و هیچ وجدان‌بیداری به رو بودن آن اذعان صحنه نگذارد، باز هم نمی‌توان آن عمل را جرم دانست، مگر آن‌که آن رفتار توسط قانون به‌عنوان جرم معرفی شده و برای آن مجازات تعیین شده باشد. رکن قانونی، زیرمجموعه اصل قانونی بودن حقوق جزاست که این اصل بر تمامی مراحل دادرسی سیطره دارد (الهام و برهانی، ۱۴۰۰: ۸۷/۱).

در حال حاضر ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ تنها عنصر قانونی روابط نامشروع مجازی می‌باشد، هرچند شایسته بود مقنن در زمان تصویب قانون جرایم رایانه‌ای در سال ۱۳۸۸ در فصل چهارم مربوط به جرایم

علیه عفت و اخلاق عمومی، با اختصاص یک ماده قانونی مستقل، روابط نامشروع مجازی را با ارائه تعریفی جامع و مانع و ذکر مصادیقی از آن جرم‌انگاری می‌نمود تا به این اختلاف موجود در رویه قضایی پایان دهد، ولی این امر محقق نشد و تاکنون نیز به این جرم پراهمیت که با حیثیت و آبروی افراد مرتبط است و کیان و بقای خانواده‌ها را تهدید می‌نماید هیچ توجهی نشده است.

۵-۲- رکن مادی

هر جرمی الزاماً دارای یک عنصر مادی است. از این الزام می‌توان نتیجه گرفت که تحقق جرم موکول به بروز عوارض بیرونی اراده ارتکاب جرم است. تا وقتی مظهر خارجی اراده به صورتی، از جمله فعل یا ترک فعل تحقق نیافته است، جرم واقع نمی‌شود. بنابراین صرف داشتن عقیده، اندیشه و قصد ارتکاب جرم بدون انجام هیچ‌گونه عمل مادی قابل تعقیب و مجازات نمی‌باشد (گلدوزیان، ۱۳۹۹: ۲۹۵).

رفتار مادی مجرمانه که جهت تحقق جرم رابطه نامشروع مجازی بین دو فرد نامحرم متصور است، عبارتند از مکالمه تلفنی یا گفتگوی اینترنتی، ارسال پیامک یا چت نوشتاری، ارسال عکس یا فیلم یا شکلک می‌باشد، با این شرط که ارتباط‌های مذکور به‌صورت غیرضروری و نامتعارف و یا دارای محتویات عاشقانه، مبتذل، مستهجن باشد. از طرفی نیز براساس ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات لازم است جهت تحقق جرم شرایطی نیز مد نظر قرار گیرد که عبارتند از:

«الف- باید با رضایت طرفین باشد؛ ب- علقه زوجیت دائم یا موقت بین طرفین نباشد؛ پ- طرفین بالغ باشند، یعنی به سن شرعی رسیده باشند؛ ت- تأهل یا مجرد طرفین، تأثیری در وقوع جرم یا میزان مجازات آن ندارد؛ ث- باید یک طرف زن و طرف دیگر مرد باشد؛ ج- رابطه نامشروع ممکن است بدون تماس جسمی و غیرفیزیکی باشد، مثل ارتباط از طریق فضای مجازی؛ چ- رضایت شاکی خصوصی تأثیری در اصل مجازات مرتکبان ندارد و صرفاً می‌تواند از موجبات تخفیف مجازات باشد.»

۵-۳- رکن روانی

برای تحقق جرم، نقض اوامر و نواهی قانون‌گذار به‌تنهایی کافی نیست. فعل یا ترک فعل مجرمانه باید نتیجه خواست و اراده فاعل باشد، به سخن دیگر، میان فعل مادی و حالات روانی

۳-۳-۵- انگیزه

منظور از انگیزه در حقوق کیفری، هدف نهایی‌ای است که مرتکب به‌دنبال دستیابی به آن است. انگیزه همیشه مقدم بر اراده است، زیرا به هر حال مجرم جرم را به‌خاطر منفعتی مرتکب می‌شود (الهام و برهانی، ۱۴۰۰: ۱/۲۰۵).

سوءنیت خاص در روابط نامشروع مجازی التذاذ جنسی از طرف مقابل است، ولی انگیزه افراد با یکدیگر متفاوت است و ازجمله انگیزه‌هایی که می‌توان به آن‌ها اشاره نمود، عبارتند از: برقراری رابطه دوستی، تحریک جنسی طرف مقابل، آسیب‌زدن به زندگی طرف مقابل، تحقیر، انتقام‌گرفتن و ... در حقوق کیفری اصل بر این است که انگیزه در تحقق جرم و تعیین میزان مجازات هیچ تأثیری ندارد، مگر این‌که قانون‌گذار در برخی از جرایم انگیزه مرتکب را از موجبات تشدید یا تخفیف مجازات دانسته باشد، درنتیجه در روابط نامشروع مجازی براساس این اصل کلی، انگیزه مرتکب هیچ تأثیری در تحقق ارکان جرم و تعیین میزان مجازات ندارد.

۶- تحلیل حقوقی رویه قضایی

هدف قانون‌گذار از جرم‌انگاری برخی از رفتارها که جنبه مقدماتی دارند، به‌جهت پیشگیری از وقوع جرم اصلی است. جرایم روابط نامشروع در اصل دارای ماهیت بازدارنده جهت جلوگیری از جرم زنا می‌باشد. قانون‌گذار در ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات برای روابط نامشروع هیچ تعریف یا مصداقی ارائه نداده است، لذا همین امر موجب شده تا محاکم کیفری در برخورد با مرتکبین روابط نامشروع مجازی رویه واحدی نداشته باشند و در موضوع واحد آرای متفاوت و حتی متعارضی را صادر نمایند، اما آنچه که باعث ایجاد دو دیدگاه مختلف در این خصوص شده است، به نحوه نگارش عبارت «روابط نامشروع یا عمل منافی عفت غیر از زنا، ازقبیل تقبیل یا مضاجعه شوند» در ماده مرقوم برمی‌گردد که مربوط به عنصر مادی این جرم است، به‌طوری‌که اگر قائل به این باشیم که روابط نامشروع و عمل منافی عفت مادون زنا یکسان و مشابه هستند و قانون‌گذار صرفاً از باب تقنین این دو عبارت را پشت سر هم آورده است، درنتیجه رفتار فیزیکی در هر دو جرم فقط ناظر به تماس فیزیکی خواهد بود و روابط غیرفیزیکی و در بستر فضای مجازی بین دو فرد نامحرم فاقد وصف مجرمانه خواهد بود، اما اگر قائل به این شویم که روابط نامشروع رفتاری جدا و مستقل از عمل منافی عفت است، در این صورت هرگونه

فاعل بایستی نسبتی موجود باشد تا بتوان مرتکب را مقصر شناخت (اردبیلی، ۱۴۰۱: ۱۷۰/۱).

۱-۳-۵- سوءنیت عام

سوءنیت عام عبارتند از: اراده آگاه عامل در ارتکاب جرم است. به‌طور مثال در ایراد ضرب، عمد در زدن، سوءنیت عام است (گلدوزیان، ۱۳۹۹: ۳۳۰) و از طرفی مرتکب باید نسبت به موضوع جرم نیز آگاهی داشته باشد، و الا نمی‌توان وی را مرتکب جرم دانست. بنابراین متعلق جهل مرتکب یا حکم است که به‌معنای جهل حکمی است یا موضوع است که به‌معنای جهل موضوعی است، البته اصل بر این است که افراد عالم به قوانین فرض می‌شوند و به عبارت دیگر جهل به قانون مسموع نیست.

بنابراین اگر مرتکب روابط نامشروع مجازی که عادتاً تحصیل علم برای وی ممکن بوده، در مقام دفاع از خود در دادگاه ادعای جهل به حکم نماید و بگوید که نمی‌دانست چنین رفتاری در فضای مجازی جرم است و یا از میزان مجازات آن اطلاعی نداشته است، قابل استماع نخواهد بود، ولی اگر ادعای جهل به موضوع نماید، مانند این‌که متهم ادعا نماید به تصور این‌که طرف مقابل همسر شرعی وی است، در فضای مجازی برای وی محتویات عاشقانه ارسال کرده است، در این صورت بررسی چنین ادعایی برعهده قاضی دادگاه خواهد بود تا پس از احراز جهل مرتکب به موضوع، حکم متناسب و مقتضی را صادر نماید.

۲-۳-۵- سوءنیت خاص

سوءنیت خاص، اراده آگاه عامل نسبت به مال موضوع جرم یا شخص متضرر از جرم است، به‌طور مثال در قتل عمد، علاوه بر عمد عام در فعل یا ترک فعل باید قصد کشتن مجنی‌علیه را نیز داشته باشد (گلدوزیان، ۱۳۹۹: ۳۳۰).

سوءنیت خاص یا قصد نتیجه در روابط نامشروع مجازی همان قصد التذاذ و بهره‌جویی جنسی از طرف مقابل است و اما آیا چنین نتیجه‌ای لازم است در واقعیت حاصل شود یا خیر؟ در پاسخ باید گفت که همان قصد و سوءنیت مرتکب در تحقق جرم کفایت می‌کند و به‌عبارتی دیگر رکن معنوی جرایم روابط نامشروع مجازی به صرف احراز سوءنیت عام کامل می‌شود و از این حیث می‌توان گفت جزء جرایم مطلق است.

روابط نامشروع میان زن و مرد نامحرم و حتی اگر به صورت مجازی هم باشد، مشمول حکم ماده مذکور خواهد بود.

نظرات دکتربین حقوق و نظریات مشورتی اداره حقوقی قوه قضاییه در رسیدگی و تصمیم‌گیری قضات محاکم کیفری تأثیر به‌سزایی گذاشته است، به‌طوری‌که قضات درخصوص جرم‌بودن یا نبودن روابط نامشروع مجازی دارای دو دیدگاه هستند، برخی از قضات چنین رفتاری را جرم دانسته و حکم به مجازات می‌دهند و برخی دیگر آن را جرم ندانسته و حکم به برائت صادر می‌نمایند.

۱-۶- رویه‌ای که روابط نامشروع مجازی را جرم می‌داند

برداشت این گروه از عبارت «روابط نامشروع یا عمل منافی عفت غیر از زنا، از قبیل تقبیل یا مضاجعه شوند» این است که روابط نامشروع رفتاری غیر از عمل منافی عفت مادون زنا بوده و تمثیل‌های فیزیکی مذکور در ماده مربوط به عمل منافی عفت می‌باشد و برای روابط نامشروع هیچ مصداقی ذکر نشده است، لذا هرگونه روابط نامشروع میان زن و مرد نامحرم و حتی در بستر فضای مجازی مشمول ماده مذکور می‌شود.

در دادنامه به شماره ۱۰۳۸۰۱۰۲۷۰۹۹۷۰۹۴۰ مورخ ۱۳۹۴/۱۱/۱۰ صادره از شعبه ۱۰۹۲ دادگاه کیفری دو تهران درخصوص رابطه نامشروع در فضای مجازی، دادگاه مذکور با این استدلال که «با ملاحظه متن پیامک‌های عاشقانه متهمان در شبکه‌های مجازی و پرینت مکالمات تلفنی و مکرر و نامتعارف آنان در ساعات مختلف شبانه‌روز و عکس‌های ارسالی آنان برای یکدیگر و دفاعیات بلاوجه آنان مبنی بر این‌که این ارتباط صرفاً به‌لحاظ کاری و استفاده از برنامه‌های ورزشی و بدنسازی بوده است» حکم به محکومیت هر کدام از متهمین به تحمل هفتاد ضربه شلاق تعزیری صادر نموده است و متعاقباً باتوجه به اعتراض صورت‌گرفته نسبت به دادنامه فوق‌الذکر پرونده به شعبه ۵۶ دادگاه تجدید نظر استان تهران ارجاع و مورد رسیدگی قرار می‌گیرد که دادگاه مذکور هم رأی دادگاه بدوی را تأیید می‌نماید (سامانه ملی آرای قضایی).

در سی‌وهشتمین نشست نقد آرای دادگاه‌های تجدید نظر استان تهران با موضوع تبیین قلمرو و مصادیق ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ که در بهمن‌ماه ۱۳۹۴ تشکیل شده بود، نظر اکثریت قضات به این شرح بود که: «موضوع

ماده ۶۳۷ دارای دو قسمت است: نخست روابط نامشروع؛ دوم عمل منافی عفت غیر از زنا و قیود تقبیل و مضاجعه تمثیلی برای قسمت دوم این ماده می‌باشد و جرم رابطه نامشروع به صرف برقراری رابطه‌ای که محتوای آن برخلاف شرع باشد، محقق می‌شود و نیازی به تماس فیزیکی نیست.»

در نظریه مشورتی شماره ۷/۹۷/۱۴۵۲ مورخ ۱۳۹۸/۰۱/۲۷ اداره حقوقی قوه قضاییه آمده است: «ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ شامل دو بخش مختلف است: بخش اول ناظر به روابط نامشروع؛ بخش دوم ناظر به عمل منافی عفت است و در موارد موضوع این ماده درخصوص روابط نامشروع ارتباط فیزیکی بدنی شرط نیست. در فرض سؤال آنچه معیار در تشخیص تطبیق عمل ارسال پیامک‌های متعدد و خارج از حد معمول با عمل روابط نامشروع می‌باشد، محتوای پیامک‌ها است و نه صرف رد و بدل شدن تعداد زیادی از آن‌ها، بنابراین تشخیص و تطبیق عمل با قانون حسب مورد با قاضی رسیدگی کننده است...»

۲-۶- رویه‌ای که روابط نامشروع مجازی را جرم نمی‌داند

برداشت این گروه از عبارت «روابط نامشروع یا عمل منافی عفت غیر از زنا، از قبیل تقبیل یا مضاجعه شوند» این است که روابط نامشروع و عمل منافی عفت مادون زنا مشابه هم بوده و تمثیل‌های فیزیکی مذکور در ماده مربوط به هر دو می‌باشد و عنصر مادی این جرم صرفاً ناظر به تماس و ارتباط فیزیکی خواهد بود، لذا روابط نامشروع در فضای مجازی بین دو فرد نامحرم که به‌صورت غیرفیزیکی است، دارای وصف مجرمانه نخواهد بود.

در دادنامه به شماره ۳۰۰۹۷۰۳۰۰۹۹۸۲۹۹۰۹۴۰ مورخ ۱۳۹۵/۰۸/۱۹ صادره از شعبه ۱۰۳ دادگاه کیفری دو شهرستان بهارستان درخصوص رابطه نامشروع مجازی از تلفنی و پیامکی، دادگاه مذکور با این استدلال که «داشتن رابطه تلفنی و یا از طریق پیامک میان دو شخص که علقه زوجیت یا محرمیت میان آن‌ها نیست، جرم تلقی نمی‌شود» حکم به برائت متهمین صادر نموده است و متعاقباً باتوجه به اعتراض صورت‌گرفته نسبت به دادنامه فوق‌الذکر پرونده به شعبه ۵۸ دادگاه تجدید نظر استان تهران ارجاع و مورد رسیدگی قرار می‌گیرد که دادگاه مذکور هم رأی دادگاه بدوی را عیناً تأیید می‌نماید (سامانه ملی آرای قضایی).

ثانیا مقنن پس از عبارت عمل منافی عفت کلمات تقییل و مضاجعه را قید نموده است و به حکم قاعده مشهور فقهی: «علی القاعده وصف به موصوف نزدیک برگشت دارد، مگر آن که قرینه‌ای برخلاف آن دلالت نماید» و از نظر اصولیون و لغویون نیز در صورتی که دو عبارت شبیه به هم در قانون به کار گرفته شود، باید سعی نمود دایره شمول عبارات را جدا و متفاوت از هم در نظر گرفت و علت لزوم چنین تفسیری این است که قانون‌گذار حکیم بوده و از تکرار و لغوگویی برحذر است و از طرفی نیز اگر فقط روابط فیزیکی مد نظر قانون‌گذار بود، دیگر ذکر روابط نامشروع بی معنی خواهد بود؛

ثالثا باتوجه به این موضوع که ماده مذکور مصوب سال ۱۳۷۵ می باشد که در زمان تصویب آن، سیم کارت‌ها و گوشی‌های همراه، متداول و مورد استفاده عموم مردم جامعه نبوده و نرم افزارها و پیام‌رسان‌های امروزی هم وجود نداشته است تا قانون‌گذار با لحاظ آن‌ها مصادیق روابط نامشروع را احصا نماید، ولی عبارت را به صورت کلی ذکر نموده و دست مقام قضایی را جهت انطباق عنوان مذکور با رفتار ارتكابی باز گذاشته است؛

رابعا معمولا در این گونه پرونده‌ها همسر به عنوان شخصی که از وقوع جرم دچار آسیب روحی و حیثیتی شده، به جهت ترمیم این آسیب و جلوگیری از متزلزل شدن بنیان خانواده به عنوان شاکی مراتب تظلم خواهی خود را طی شکوائیه به دادگستری تقدیم می کند و در این صورت اگر محاکم کیفری چنین رفتار ارتكابی را مصداق مسلم رابطه نامشروع ندانند و پرونده به جهت جرم نبودن عمل ارتكابی مختومه گردد، به نوعی به مرتکبین این اجازه داده می شود تا رفتار ارتكابی خود را ادامه داده و حتی در برخی موارد منتهی به وقوع جرایم سنگین تر در جامعه شده که دیگر قابل جبران نخواهد بود.

نتیجه گیری

مقنن تعریف و مصداقی از روابط نامشروع ارائه ننموده و هیچ معیاری هم برای تشخیص مصادیق آن ذکر نکرده است، لذا جهت تشخیص روابط نامشروع از مشروع باید به منابع معتبر اسلامی، از جمله فتوای فقها و در مرحله بعد به عرف جامعه اسلامی رجوع کرد. از نظر فقهی ارتباط دو فرد نامحرم در فضای مجازی در صورتی که غیر ضروری و نامتعارف، توأم با قصد التذاذ جنسی باشد و یا دارای محتویات عاشقانه، مبتذل، مستهجن باشد، حرام شمرده شده است و از طرفی عرف جامعه

در نشست قضایی شهرستان آبیک استان قزوین مورخ ۱۳۹۷/۰۳/۱۳ این سؤال مطرح شده است که آیا ارسال هرگونه پیامکی بین مرد و زن نامحرم که علقه زوجیت ندارند، جرم می باشد؟ مستند آن چیست؟ در نظریه اکثریت آمده است: قانون‌گذار حکیم بوده و هیچ گاه به دنبال مصادیق در جرم‌انگاری نبوده و با لحاظ استنباط از عرف و شرع که رابطه نامحرم در جامعه خارج از حالت عادی قبیح می باشد و این نوع رابطه (ارسال پیامک نامربوط به نامحرم) را می توان در قالب ماده ۶۳۷ مذکور مطرح کرد. در نظریه اقلیت بیان شده است: تا زمانی که درخصوص ارسال پیامک به نامحرم جرم‌انگاری نشده باشد، نمی توان برای عمل مذکور مجازات تعیین کرد و صرفا زمانی که ارسال پیامک به قصد التذاذ جنسی باشد، با اغماض و مسامحه می تواند جرم باشد. هیأت عالی این گونه نظر داده است: «صرف ارسال پیامک به نامحرم فاقد عنصر قانونی است و نمی توان با اغماض و مسامحه دایره شمول جرم را توسعه داد، نتیجتا نظریه اقلیت در حد مرقوم مورد تأیید است.»

در نظریه مشورتی شماره ۷/۳۸۸۰ مورخ ۱۳۸۱/۰۴/۱۴ اداره حقوقی قوه قضاییه آمده است: «... صرف مکالمه تلفنی یا ارتباط اینترنتی، مکاتبه نوشتاری یا مجازی و ... رابطه نامشروع به شمار نمی آید.»

۷- نقد عملکرد دوگانه رویه قضایی

همان طور که در دادنامه‌ها و نشست‌های قضایی و نظریات مشورتی اداره حقوقی مشاهده می شود، تاکنون رویکردهای متفاوتی درخصوص روابط نامشروع مجازی اتخاذ شده است، ولی وجه اشتراک هر دو دیدگاه در این است که روابط نامشروع مجازی را با وجود شرایطی، رفتاری قبیح و مذموم می شمارند و برای آن حرمت شرعی قائل هستند، اما وجه افتراق آن‌ها در جرم‌انگاری آن است. نگارنده این نوشته در تقویت مبانی دیدگاه قائلین به جرم بودن روابط نامشروع مجازی مطالبی را به شرح ذیل بیان می نماید:

اولا مقنن روابط نامشروع را به تبعیت از شرع مقدس اسلام جرم‌انگاری نموده است، حال باتوجه به ظهور فضای مجازی ممکن است افراد از این طریق اقدام به برقراری روابط نامشروع نمایند، لذا فرقی بین فضای واقعی یا مجازی نیست، بلکه آنچه مهم است، وجود فساد و فتنه است؛

ملاحظات اخلاقی: در تمام مراحل نگارش پژوهش حاضر، صداقت و و امانتداری رعایت شده است.

تعارض منافع: در این مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

سهم نویسندگان: نگارش مقاله مشترکا توسط نویسندگان صورت گرفته است.

تشکر و قدردانی: از کلیه کسانی که در معرفی منابع و تهیه این مقاله ما را یاری رساندند، تشکر و قدردانی می‌نماییم.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش فاقد تأمین‌کننده مالی بوده است.

منابع

الف. منابع فارسی و عربی

- قرآن کریم.

- احمدلو، محمود (۱۳۷۷). سیاست جنایی تقنینی و قضایی ایران در زمینه جرایم مبتنی بر رابطه نامشروع. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه امام صادق.

- اردبیلی، محمدعلی (۱۴۰۱). حقوق جزای عمومی. جلد اول، تهران: انتشارات میزان.

- الهام، غلامحسین و برهانی، محسن (۱۴۰۰). درآمدی بر حقوق جزای عمومی. جلد اول، تهران: انتشارات میزان.

- حسینی سیستانی، سیدعلی (۱۴۰۱). استفتائات. قم: انتشارات اسلامی.

- شاکرین، حمیدرضا (۱۳۸۵). پرسش‌ها و پاسخ‌های برگزیده. قم: دفتر نشر معارف.

- صدیقی، عبدالسبحان؛ رستمی نجف‌آبادی، حامد و ابراهیمیان، حجت‌اله (۱۳۹۹). «مصادیق جدید روابط نامشروع غیر از زنا و مجازات آن در فقه اسلامی و حقوق ایران و افغانستان». فصلنامه علمی مطالعات تقریبی مذاهب اسلامی (فروع وحدت)، ۱۵ (۵۳): ۱۱۵-۱۳۰.

- طباطبایی، سیدمحمدحسن (۱۳۶۳). تفسیر المیزان. جلد هفتم، تهران: انتشارات امیرکبیر.

اسلامی نیز چنین رفتاری را ناپسند و مذموم می‌داند. در تحقق روابط نامشروع فرقی بین فضای واقعی یا مجازی نیست، بلکه آن‌چه مهم است، وجود فساد و فتنه است. فلسفه حرمت شرعی و جرم‌انگاری روابط نامشروع مجازی از باب یک اقدام پیشگیرانه و جهت جلوگیری از وقوع جرم سنگین‌تر، یعنی جرم زنا در آینده است، هرچند در حال حاضر هر دو دیدگاه در رویه قضایی جریان دارد، ولی دیدگاه قائلین به جرم‌بودن روابط نامشروع مجازی از حیث مبانی استدلال دارای برتری و قوت بیشتری بوده و با مبانی فقهی نیز سازگار است. شایسته است قضات محاکم کیفری در رسیدگی به پرونده‌های روابط نامشروع مجازی با تفسیر منطقی و مناسب و به‌روز و با لحاظ عرف محل وقوع جرم و نیز سایر قرائن و امارات موجود نسبت به صدور حکم مقتضی اقدام نمایند. قانون‌گذار نیز رفتارهای غیراخلاقی و منافی عفت عمومی را با شفافیت بیشتری جرم‌انگاری نماید تا از به وجودآمدن تفسیرهای متفاوت جلوگیری شود و در رویه قضایی نیز یک رفتار مشابه منجر به کیفردهی بعضی و کیفر گریزی بعضی دیگر نگردد.

پیشنهادهات: - یکی از وظایف دیوان عالی کشور ایجاد رویه واحد قضایی از طریق صدور رأی وحدت رویه می‌باشد و چنین رأیی زمانی صادر می‌شود که دادگاه‌ها در موارد مشابه آرای متناقض و متفاوتی را صادر کرده باشند که در مانحن‌فیه شاهد چنین موضوعی هستیم و امید است که دیوان عالی کشور در این خصوص اقدام به صدور رأی وحدت رویه نموده و به این اختلاف نظرها و تفسیرهای گوناگون پایان دهد.

- مجلس شورای اسلامی به‌عنوان قانون‌گذار براساس اصل ۷۳ قانون اساسی حق تفسیر قوانین عادی را دارد و به‌جهت ضرورت ابهام‌زدایی از ماده مقرر در قانون فعلی از مجلس خواسته شود تا از طریق ارائه تفسیر و تعریف عبارت روابط نامشروع و ذکر مصادیقی برای آن رفع ابهام نماید.

- براساس سند تحول و تعالی قوه قضاییه مصوب ۱۴۰۳ یکی از تکالیف مهمی که برعهده معاونت حقوقی و امور مجلس قوه قضاییه گذاشته شده است، موضوع پیگیری تنقیح و اصلاح و رفع خلأهای قوانین و مقررات متعارض، مبهم و ناقص می‌باشد، لذا شایسته است معاونت مذکور لایحه‌ای را درخصوص اصلاح ماده مرقوم تهیه و به مجلس شورای اسلامی تقدیم نماید.

- عمید، حسن (۱۳۸۰). فرهنگ عمید. تهران: انتشارات امیرکبیر.

- فضل کریمی، زینب (۱۳۹۲). «مفهوم و تعیین مصادیق روابط نامشروع و جرایم منافی عفت مشمول ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی»، پایان نامه کارشناسی ارشد، نام استاد راهنما رامین پورسعید، کرج: دانشگاه پیام نور.

- قدسی، سیدابراهیم و پورزرین، علی (۱۳۸۴). «نقد و بررسی ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی». نشریه الهیات و معارف اسلامی (مطالعات اسلامی)، ۶۷: ۱۸۲-۱۵۱.

- گلدوزیان، ایرج (۱۳۹۹). حقوق جزای عمومی ایران. تهران: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

- محمدی نیا، اسدالله (۱۳۹۰). بهشت جوانان. قم: انتشارات سبط اکبر.

- معصومی، مسعود (۱۳۷۵). احکام روابط زن و مرد. قم: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی.

ب. قوانین

- قانون جرایم رایانه‌ای، مصوب ۱۳۸۸.

- قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)، مصوب ۱۳۷۵.